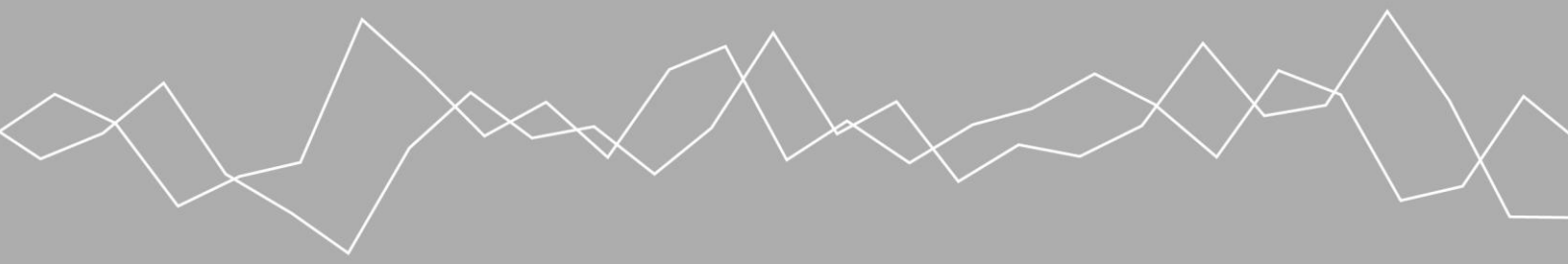
Het AOW-hiaat in particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekeringen

seo economisch onderzoek

Amsterdam, november 2019
In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Het AOW-hiaat in particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekeringen

Eindrapport

Lucy Kok
Tim Schwartz

Met medewerking van:
Johannes Hers

seo economisch onderzoek

"De wetenschap dat het goed is"

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2019-92
ISBN 978-90-5220-028-6

Informatie & Disclaimer
SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2019 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Samenvatting

Naar schatting 8.100 zelfstandigen die eind 2017 een uitkering ontvingen op basis van een private arbeidsongeschiktheidsverzekering krijgen te maken met een AOW-hiaat. Een klein deel daarvan kan een beroep doen op de door de overheid ingestelde AOW-overbruggingsuitkering.

Een deel van de zelfstandigen heeft een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering met een eindleeftijd die lager ligt dan de AOW-leeftijd. Het gaat om twee groepen. De eerste groep betreft verzekerden met een eindleeftijd van 65 jaar die, doordat de AOW-leeftijd is verhoogd, geconfronteerd worden met een gat tussen de verzekerde eindleeftijd en de nieuwe AOW-leeftijd. Dit is vooral een probleem als de zelfstandige al arbeidsongeschikt is en een uitkering ontvangt. Deze zelfstandige kan het inkomenshiaat dat ontstaat door een hogere AOW-leeftijd niet meer repareren. De tweede groep betreft zelfstandigen met een zwaar beroep. Zij kunnen zich niet verzekeren tot de AOW-leeftijd. Voor hen hanteren verzekeraars vaak een technische eindleeftijd die vaak vijf jaar voor de AOW-leeftijd ligt.

De minister van SZW heeft toegezegd aan de Tweede Kamer te willen onderzoeken hoeveel zelfstandigen die een private arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen te maken krijgen met een AOW-hiaat door de verhoging van de AOW-leeftijd en of verzekeraars hier een oplossing voor kunnen bieden. Daarnaast vraagt het ministerie welke opties er zijn om zelfstandigen met een zwaar beroep de mogelijkheid te geven zich te verzekeren.

Het onderzoek is verricht op basis van literatuurstudie, interviews met verzekeraars en UWV en een data-uitvraag bij verzekeraars via het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS) van het Verbond van Verzekeraars.

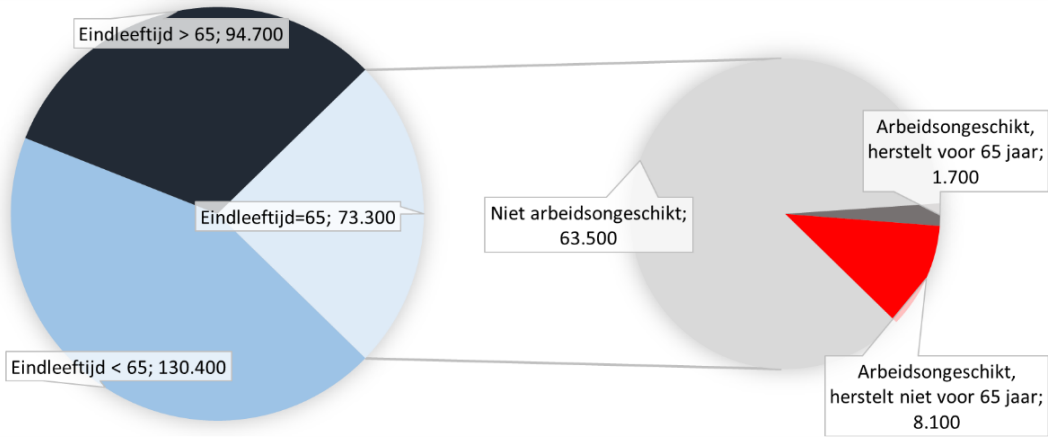
Naar schatting 8.100 verzekerden krijgen te maken met een AOW-hiaat

Er is sprake van een AOW-hiaat als er een onverzekerde periode ontstaat doordat de AOW-leeftijd is verhoogd. Als de verzekering is afgesloten met als eindleeftijd de oude AOW-leeftijd (65 jaar) dan ontstaat er een onverzekerde periode doordat de AOW-leeftijd omhoog gaat. Hieronder vallen dus niet degenen met een onverzekerde periode die is ontstaan doordat de eindleeftijd voor de verhoging van de AOW-leeftijd al lager lag dan 65 jaar, doordat er sprake was van een technische eindleeftijd of doordat zelfstandigen zelf een lagere eindleeftijd hebben gekozen dan 65-jaar. Bij hen is de onverzekerde periode wel toegenomen door de hogere AOW-leeftijd, maar er niet door ontstaan.

De meeste verzekerden met een polis met een eindleeftijd van 65 jaar die nog niet arbeidsongeschikt zijn kunnen het AOW-hiaat voorkomen door hun verzekering aan te passen. Verzekeraars hebben vrijwel alle verzekerden die daarvoor in aanmerking kwamen een aanbod gestuurd. Niet in aanmerking kwamen, naast degenen die al een uitkering ontvingen, verzekerden die minder dan vijf jaar van de eindleeftijd verwijderd waren en een deel van de verzekerden met een technische eindleeftijd (een deel van de verzekerden met een technische eindleeftijd heeft wel een aanbod gehad om de technische eindleeftijd te verhogen met dezelfde stijging als de AOW-leeftijd).
Eind 2017 waren er 298.400 verzekerden, waarvan er 73.300 een verzekerde eindleeftijd hadden van 65 jaar, zie Figuur S.1. De overige verzekerden hadden een lagere eindleeftijd dan 65-jaar

(130.400) of een hogere eindleeftijd dan 65 jaar (94.700). De laatste groep zijn nieuwe verzekerden, of verzekerden die gebruik hebben gemaakt van het aanbod van verzekeraars om de eindleeftijd te verhogen. Van degenen met een eindleeftijd van 65 jaar waren er 9.800 arbeidsongeschikt die een uitkering ontvingen. Van de 9.800 verzekerden die een uitkering ontvingen herstellen er naar verwachting 1.700 voor de AOW-leeftijd. Voor 8.100 verzekerden zal de uitkering stoppen voor de AOW-leeftijd, terwijl zij dan nog niet hersteld zijn. Zij zullen de periode tot de AOW-leeftijd op een andere manier moeten overbruggen. Een deel van degenen met een AOW-hiaat zal voldoende vermogen of ander inkomen in het huishouden hebben om de onverzekerde periode te overbruggen. Hoe groot dit deel is, is niet bekend.

Figuur S.1 Eind 2017 waren er 8.100 verzekerden die te maken krijgen met een AOW-hiaat

Bron: Centrum voor verzekeringsstatistiek

Degenen die eind 2017 al 60 jaar of ouder waren kunnen een beroep doen op de overbruggingsregeling voor het AOW-hiaat die wordt uitgevoerd door de SVB. Ongeveer 20 procent van de 8.100 verzekerden met een AOW-hiaat was eind 2017 60 jaar of ouder. De overbruggingsregeling biedt alleen een oplossing voor verzekerden met een verzekerd bedrag onder twee (alleenstaanden) of drie (paren) keer het minimumloon en een (gezamenlijke) vermogen onder de vrijstellingsgrens van box 3. Voor degenen met een AOW-hiaat die jonger waren dan 60 jaar (ongeveer 80 procent van degenen met een AOW-hiaat) en onvoldoende vermogen of ander inkomen hebben om het AOW-hiaat te overbruggen is er momenteel geen oplossing. En verplichte verzekering voor zelfstandigen lost in de toekomst het probleem met het AOW-hiaat vanwege een veranderende AOW-leeftijd op.

Zelfstandigen met een zwaar beroep hebben momenteel beperkte mogelijkheden om zich te verzekeren tot de AOW-leeftijd

Op dit moment zijn er mogelijkheden voor zelfstandigen met een zwaar beroep om zich te verzekeren tot de AOW-leeftijd. Daarbij geldt wel dat er sprake is van een (zeer) beperkte dekking, bijvoorbeeld een beperking van de uitkeringsduur, of een relatief hoge premie. Uitbreiding van de doelgroep van de vrijwillige verzekering bij UWV kan een optie zijn om zelfstandigen met een zwaar beroep de mogelijkheid te geven zich te verzekeren – vanaf de technische eindleeftijd – tot de AOW-leeftijd. Een verplichte verzekering voor zelfstandigen kan er in de toekomst voor zorgen dat zelfstandigen met een zwaar beroep tegen een betaalbare premie verzekerd zijn tot AOW-leeftijd. De mate waarin is echter wel afhankelijk van de vormgeving van de verplichte verzekering.

Inhoud

Samenvatting ..... **i**

1 Inleiding **1**

2 De markt voor private verzekeringen **3**

3 AOW-hiaat **7**

3.1 Omvang van het probleem 7

3.2 Private oplossingen 9

3.3 Publieke oplossingen 9

3.4 Conclusie 10

4 Technische eindleeftijd **11**

4.1 Private verzekeringsopties 11

4.2 Publieke verzekeringsopties 14

4.3 Conclusie 17

Literatuur **19**

1 Inleiding

Een deel van de zelfstandigen heeft een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering met een eindleeftijd die lager ligt dan de AOW-leeftijd. Dat komt deels doordat de AOW-leeftijd is verhoogd, waardoor er een gat ontstaat tussen de verzekerde eindleeftijd en de AOW-leeftijd, en deels doordat zelfstandigen met een zwaar beroep zich niet kunnen verzekeren tot de AOW-leeftijd, of omdat zelfstandigen zelf gekozen hebben voor een lagere eindleeftijd. De vraag is hoeveel verzekerden hiermee te maken hebben en welke oplossingen denkbaar zijn.

Private arbeidsongeschiktheidsverzekeringen kennen een vaste eindleeftijd. Vaak ligt deze gelijk aan de AOW-leeftijd, tot 2013 dus op 65 jaar. Door de verhoging van de AOW-pensioenleeftijd kunnen zelfstandigen, die een arbeidsongeschiktheidsverzekering hebben afgesloten, geconfronteerd worden met een (extra) inkomenshiaat wanneer de eindleeftijd van de arbeidsongeschiktheidsverzekering niet meer aansluit op de AOW-pensioenleeftijd. Dit is vooral een probleem als de zelfstandige al arbeidsongeschikt is geworden en een uitkering ontvangt. Deze zelfstandige kan het inkomenshiaat dat ontstaat door een hogere AOW-leeftijd niet meer repareren. De minister van SZW heeft toegezegd aan de Tweede Kamer te willen onderzoeken wat er gebeurt als de zelfstandige al een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt op het moment dat de AOW-leeftijd wordt verhoogd:

- Valt de verhoging dan wel of niet onder de polis?
- Hoeveel mensen is dit de afgelopen jaren overkomen?
- Kunnen verzekeraars een polis aanbieden waarin een (toekomstige) verhoging van de AOW-pensioenleeftijd wel gedekt is?
- Als dit voor verzekeraars ingewikkeld is: onder welke condities zou zo'n soort polis dan wel mogelijk kunnen zijn?

Voor zware beroepen geldt vaak een lagere eindleeftijd dan de AOW-leeftijd om de verzekering betaalbaar te houden. Dit wordt de technische eindleeftijd genoemd. In het verleden was dit vaak 60 jaar. Bij arbeidsongeschiktheid zal de zelfstandige de periode vanaf de technische eindleeftijd tot de pensioenleeftijd zelf moeten overbruggen. De uiterlijke acceptatieleeftijd ligt vrijwel altijd vijf jaar voor de eindleeftijd. Bij een technische eindleeftijd van 60 jaar kunnen verzekerden van 55 jaar en ouder zich dan niet meer verzekeren. De Tweede Kamer heeft een motie aangenomen die de regering verzoekt om te onderzoeken of er een oplossing mogelijk is voor deze groep door "bijvoorbeeld via het UWV zelfstandigen de mogelijkheid te geven zichzelf te verzekeren indien dit niet via private verzekeraars mogelijk is."[1] De vraag van het ministerie is dan ook:

- Welke opties zijn er om oudere zelfstandigen in specifieke (zware) beroepen de mogelijkheid te geven zich te verzekeren? Zijn er alternatieven? Welke kosten brengt dit met zich mee?

In juni 2019 is er een pensioenakkoord gesloten tussen sociale partners en het kabinet. Daarin is afgesproken dat er een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering komt voor zelfstandigen. Op dit moment worden de details van het akkoord uitgewerkt. Mogelijk biedt deze verplichte verzekering in de toekomst een oplossing voor bovengeschetste problemen. De precieze vormgeving van de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering is nu echter nog niet bekend. Sociale partners zijn

[1] Kamerstuk 35000 XV, Nr. 64, Motie van het lid Gijs van Dijk

gevraagd om begin 2020 met een voorstel te komen of, en op welke wijze, een wettelijke verzekeringsplicht tegen het arbeidsongeschiktheidsrisico voor zelfstandigen realiseerbaar is

Dit onderzoek geeft antwoord op de vragen van het ministerie. Daarbij is ook gekeken onder welke voorwaarden een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering een oplossing vormt voor de geschetste problemen.

Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek is verricht op basis van deskresearch, interviews met zes verzekeraars, De Broodfondsenmakers, de vereniging Zelfstandigen Bouw en UWV en een gegevensuitvraag bij verzekeraars via het Centrum voor Verzekeringsstatistiek (CVS) van het Verbond van Verzekeraars.

2 De markt voor private verzekeringen

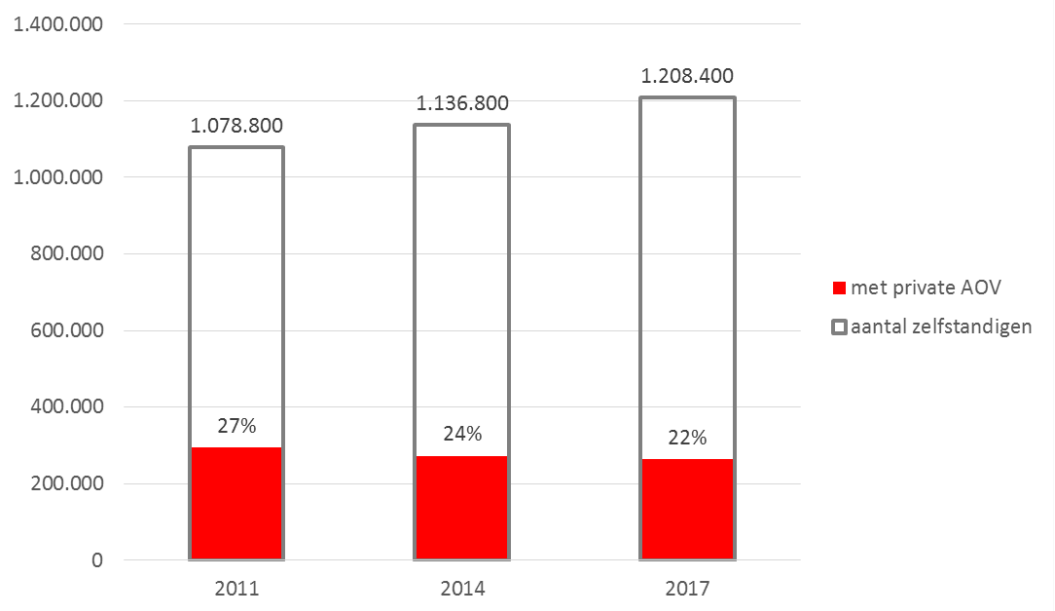
Het aandeel zelfstandigen dat zich verzekert tegen arbeidsongeschiktheid neemt af. In 2017 was 22 procent verzekerd. Bijna driekwart van de zelfstandigen verzekert zicht niet omdat ze de premie te hoog vinden.

Op de markt voor private arbeidsongeschiktheidsverzekeringen is een beperkt aantal verzekeraars actief. De grootste aanbieders op deze markt zijn Achmea, NN/Movir en ASR. Zij bedienen ongeveer 80 procent van de markt. Daarnaast zijn er kleinere spelers zoals De Goudse, Klaverblad, Allianz, AEGON en Univé.

Aandeel verzekerde zelfstandigen neemt af

Het aandeel zelfstandigen dat zich verzekert neem af in de tijd. In 2011 was nog 27 procent van de zelfstandigen verzekerd, in 2017 was het aandeel gedaald tot 22 procent. Dit komt volgens het CPB doordat het aantal zelfstandigen toeneemt en de nieuwe zelfstandigen zich steeds minder verzekeren (Berkhout en Euwals, 2016).

Figuur 2.1 In 2017 had 22 procent van de zelfstandigen een arbeidsongeschiktheidsverzekering

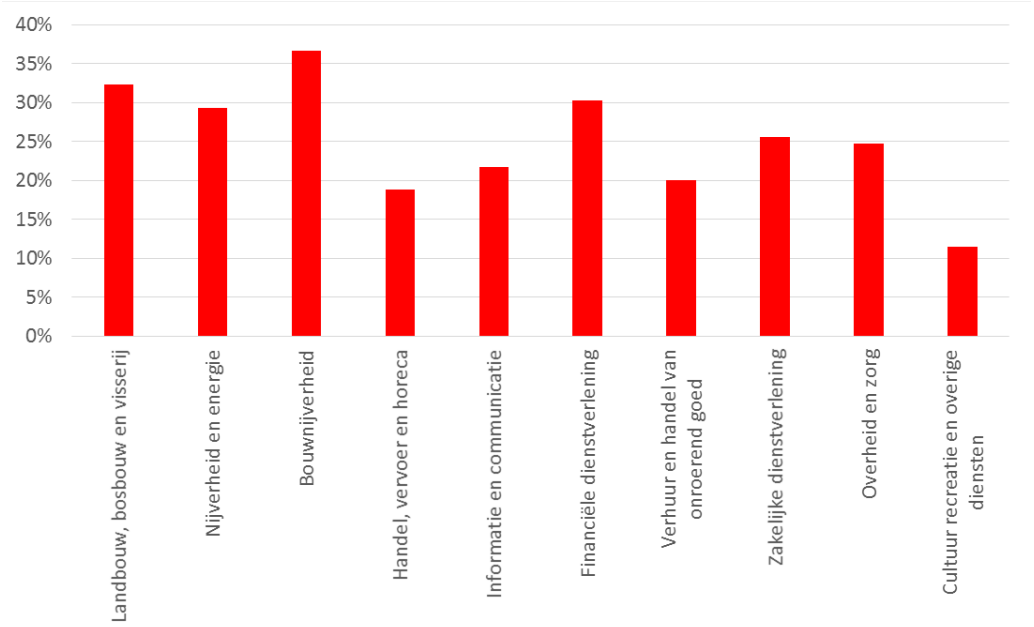

Bron: CBS Statline: Inkomen van personen; inkomensbestanddelen, persoonskenmerken

Zelfstandigen met personeel verzekeren zich vaker dan zelfstandigen zonder personeel. In 2014 was 33 procent van de zelfstandigen met personeel verzekerd, tegen 20 procent van de zelfstandigen zonder personeel (CBS, 2017). In 2014 had driekwart van de zelfstandigen geen personeel.

Het aandeel verzekerden verschilt sterk per sector. In de bouw verzekeren zelfstandigen zich het vaakst: 37 procent in 2014. Zelfstandigen in de cultuur en recreatie sector verzekeren zich het minst vaak (11 procent in 2014), zie Figuur 2.2.

Figuur 2.2 Zelfstandigen in de bouw verzekeren zich het vaakst

Bron: CBS, 2017.Cijfers 2014

De belangrijkste reden dat zelfstandigen zich niet verzekeren is dat zij de verzekering te duur vinden: 71 procent van de onverzekerde zelfstandigen noemt dit als reden om zich niet te verzekeren (Lautenbach et al. 2017). Andere redenen zijn dat zij het risico zelf kunnen dragen (23%), dat zij kunnen terugvallen op het inkomen van de partner (20%) en dat zij nooit gezondheidsklachten hebben (10%). Daarnaast zegt 13 procent van de zelfstandigen geen verzekering te hebben afgesloten omdat zij verzekeraars niet vertrouwen (Lautenbach et al. 2017).

De belangrijkste reden voor zelfstandigen om zich wel te verzekeren is dat zij het financiële risico niet zelf kunnen dragen (72%), dat zij niet kunnen terugvallen op het inkomen van de partner (37%) en dat zij werken in een branche met een hoog arbeidsongeschiktheidsrisico (13%) (Lautenbach et al. 2017). Dit laatste is terug te zien in de relatief hoger verzekeringsgraad in de bouwnijverheid.

Premie private arbeidsongeschiktheidsverzekering afhankelijk van risico en dekking

De gemiddelde premie voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering bedroeg in de periode 2011 tot en met 2017 ongeveer € 346 per maand (bron: CBS Statline). De premie hangt af van het risico op arbeidsongeschiktheid en de dekking van de verzekering.

Om het risico op arbeidsongeschiktheid te bepalen kijken verzekeraars vooral naar leeftijd, gezondheid en beroep. Personen met hogere leeftijd, slechtere gezondheid en een zwaar beroep betalen een hogere premie. Beroepen worden veelal ingedeeld in een risicoklasse die loopt van 1 (licht beroep) tot 5 (zwaar beroep).

Wat betreft de dekking hangt de premie vooral af van het verzekerd bedrag, de eigen risicoperiode, de duur van de uitkering en het arbeidsongeschiktheidscriterium. De eigen risicoperiode is de periode die de verzekerde bij ziekte zelf moet overbruggen voordat de uitkering ingaat. De meeste verzekerden kiezen voor een eigen risicoperiode van één tot drie maanden. Het arbeidsongeschiktheidscriterium houdt verband met de manier waarop de verzekeringsmaatschappij beoordeelt in hoeverre een verzekerde arbeidsongeschikt is. Het kan gaan om beroepsarbeidsongeschiktheid, passende arbeid en gangbare arbeid. Bij beroepsarbeidsongeschiktheid wordt iemand als arbeidsongeschikt beschouwd als deze zijn eigen beroep niet meer kan uitoefenen. Een verzekerde die weer aan het werk gaat in een ander beroep behoudt de volledige arbeidsongeschiktheidsuitkering. Bij passende arbeid wordt gekeken of iemand nog werk kan verrichten passend bij zijn of haar opleiding en vaardigheden en bij gangbare arbeid wordt alleen gekeken of een verzekerde überhaupt nog kan werken. Een verzekering voor beroepsarbeidsongeschiktheid is het duurst. Verzekeraars bieden vrijwel geen verzekering aan met als criterium gangbare arbeid. Verzekeraars keren meestal pas uit als er sprake is van meer dan 25 procent arbeidsongeschiktheid, volgens het gekozen arbeidsongeschiktheidscriterium.

Zelfstandigen met een zwaar beroep kunnen zich verzekeren voor arbeidsongeschiktheid, maar daarbij wordt de dekking vaak beperkt om de premie betaalbaar te houden. Bij veel verzekeraars kunnen mensen met een zwaar beroep zich verzekeren tot een eindleeftijd van 60 jaar. Dit wordt de technische eindleeftijd genoemd. Degenen met een lichter beroep kunnen zich vaak verzekeren tot 68 jaar. Zelfstandigen met een zwaar beroep kunnen zich bij de meeste verzekeraars aanmelden tot 5 jaar voor de technische eindleeftijd, dus tot 55 jaar. Het risico op arbeidsongeschiktheid, en daarmee de premie, wordt daarna te hoog. Ter illustratie: een gezonde zelfstandige meewerkende aannemer van 40 jaar betaalt een premie van rond de 450 per maand bij een verzekerd bedrag van 35.000 per jaar en een eindleeftijd van 60 jaar, terwijl een registeraccountant rond de 150 euro per maand betaalt voor dezelfde verzekering.[2] Bij een verzekerd bedrag van 22.000 bedraagt de premie voor een meewerkende aannemer rond de 200 per maand en voor een registeraccountant rond de 90 per maand. Voor zelfstandigen met een verhoogd gezondheidsrisico liggen de premies hoger.

Premies private en publieke arbeidsongeschiktheidsverzekering moeilijk te vergelijken

De premies voor de private verzekering voor zelfstandigen en de publieke arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor werknemers zijn lastig te vergelijken. De verzekeringen verschillen in dekking, verzekerde populatie en wijze van vaststellen van de premie.

De premie voor werknemers betreft de premie voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering die pas ingaat na de twee jaar loondoorbetaling bij ziekte. De private arbeidsongeschiktheidspremie dekt ook de ziekteperiode. Zelfstandigen kiezen er vaak voor een verzekering waarbij zij één tot drie maanden ziekte zelf overbruggen en daarna de uitkering laten ingaan. Juist in de eerste periode is het risico van ziekte het grootst; de meeste werknemers en zelfstandigen zijn binnen twee jaar weer aan het werk. De premie voor de vrijwillige Ziektewetverzekering voor zelfstandigen (die de eerste twee jaar dekt, vanaf de eerste ziektedag) ligt in dezelfde orde van grootte als de premie voor de vrijwillige WIA verzekering (zie Paragraaf 4.2). Ook verschilt het arbeidsongeschiktheidscriterium dat wordt gehanteerd. Bij private verzekeringen gaat het vrijwel altijd om beroepsarbeid of passende arbeid, terwijl het bij UWV gaat om gangbare arbeid. Verder kunnen werknemers pas een

[2] Uitgaande van een verzekering op basis van beroepsarbeid en een indexering van 2%.

uitkering krijgen als ze meer dan 35 procent arbeidsongeschikt zijn. Privaat verzekerden kunnen al een beroep doen op de verzekering bij 25 procent arbeidsongeschiktheid.

Daarnaast is er een verschil in de verzekerde populatie. Van de werknemers is iedereen verzekerd, zowel degenen met een laag als een hoog risico. Van de zelfstandigen kiezen degenen met een laag risico er vaker voor om zich niet te verzekeren, omdat zij denken geen verzekering nodig te hebben. Mensen met een hoog risico verzekeren zich niet altijd omdat zij de premie te hoog vinden of zich niet kunnen verzekeren. Gemiddeld hebben zelfstandigen een lager ziekte- en arbeidsongeschiktheidsrisico dan werknemers, maar dit geldt mogelijk niet voor de verzekerde zelfstandigen.

Verder verschilt de premie-systematiek tussen de private verzekering en de verzekering voor werknemers. Private verzekering bepalen de premie op basis van een kapitaaldekkingsstelsel, waarbij de premie de toekomstige risico's afdekt. De premie die UWV vaststelt wordt bepaald op basis van het omslagstelsel, waarbij de totale lasten van de huidige uitkeringen worden verdeeld over alle verzekerden. Daarbij kan om politieke redenen de premie hoger of lager worden gezet dan nodig is om de lasten te dekken.

3 AOW-hiaat

Er zijn eind 2017 8.100 privaat verzekerden met een AOW-hiaat. Zij ontvangen een arbeidsongeschiktheidsuitkering tot 65-jarige leeftijd, terwijl hun AOW-leeftijd hoger is. Zij kunnen het AOW-hiaat niet meer repareren. Een klein deel kan een beroep doen op de door de overheid ingestelde overbruggingsregeling. Een verplichte verzekering voor zelfstandigen voorkomt dat in de toekomst verzekerden worden geconfronteerd met een AOW-hiaat.

Zelfstandigen kiezen zelf een eindleeftijd. Vóór de verhoging van de AOW-leeftijd kozen zelfstandigen vaak voor een eindleeftijd van 65 jaar. Voor zelfstandigen met een zwaar beroep is de eindleeftijd veelal maximaal 60 jaar. Door de verhoging van de AOW-pensioenleeftijd sluit de eindleeftijd van de verzekering niet meer aan bij de AOW-leeftijd, of wordt het gat tussen de eindleeftijd en de AOW-leeftijd vergroot.

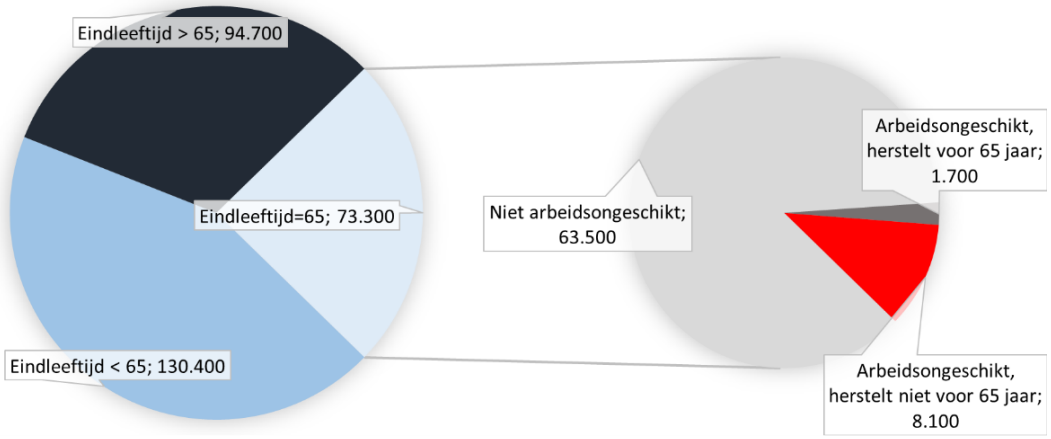
De verhoging van de AOW-leeftijd valt niet onder de polisvoorwaarden en leidt dus niet automatisch tot een verhoging van de verzekerde eindleeftijd. De premie is immers bepaald op basis van de door de verzekerde gekozen eindleeftijd. Degenen die niet arbeidsongeschikt zijn kunnen hun polisvoorwaarden nog aanpassen om het gat te dichten. Degenen die al arbeidsongeschikt zijn en een uitkering ontvangen kunnen dit niet.

3.1 Omvang van het probleem

Er is sprake van een AOW-hiaat als er een onverzekerde periode ontstaat doordat de AOW-leeftijd is verhoogd. Als de verzekering is afgesloten op de oude AOW-leeftijd (65 jaar) dan ontstaat er een onverzekerde periode doordat de AOW-leeftijd omhoog gaat. Hieronder vallen dus niet degenen met een onverzekerde periode die is ontstaan doordat de eindleeftijd voor de verhoging van de AOW-leeftijd al lager lag dan 65 jaar, doordat er sprake was van een technische eindleeftijd of doordat zelfstandigen zelf een lagere eindleeftijd hebben gekozen dan 65-jaar. Bij hen is de onverzekerde periode wel toegenomen door de hogere AOW-leeftijd.

Eind 2017 waren er 298.400 verzekerden, waarvan er 73.300 een verzekerde eindleeftijd hadden van 65 jaar, zie Figuur S.1. De overige verzekerden hadden een lagere eindleeftijd dan 65-jaar (130.400) of een hogere eindleeftijd dan 65 jaar (94.700). De laatste groep zijn nieuwe verzekerden, of verzekerden die gebruik hebben gemaakt van het aanbod van verzekeraars om de eindleeftijd te verhogen. Van degenen met een eindleeftijd van 65 jaar waren er 9.800 arbeidsongeschikt en ontvingen een uitkering. Van de 9.800 verzekerden die een uitkering ontvingen herstellen er naar verwachting 1.700 voor de AOW-leeftijd. Voor 8.100 verzekerden zal de uitkering stoppen voor de AOW-leeftijd, terwijl zij dan nog niet hersteld zijn. Zij zullen de periode tot de AOW-leeftijd op een andere manier moeten overbruggen.

Figuur 3.1 Eind 2017 waren er 8.100 verzekerden die te maken krijgen met een AOW-hiaat

Bron: Centrum voor verzekeringsstatistiek

Of alle 8.100 verzekerden met een AOW-hiaat ook een probleem hebben hangt af van ander inkomen in het huishouden, het vermogen en de vaste lasten. Voor hoeveel mensen het AOW-hiaat ook daadwerkelijk een probleem oplevert is onbekend.

Van degenen met AOW-hiaat heeft bijna iedereen die in aanmerking kwam een verlengingsaanbod gekregen

De meeste verzekerden met een eindleeftijd van 65 jaar of lager die nog geen uitkering ontvangen kunnen het (extra) AOW-hiaat nog voorkomen door de polis te wijzigen of te sparen. Van de ondervraagde verzekeraars had alleen een kleine verzekeraar nog geen aanbod aan hun verzekerden gedaan. De andere verzekeraars hadden alle verzekerden die in aanmerking kwamen voor een verhoging van de eindleeftijd al voor ingang van de hogere AOW-leeftijd een aanbod gedaan. Niet in aanmerking kwamen verzekerden die al een uitkering ontvingen, verzekerden die minder dan vijf jaar voor hun AOW-leeftijd zaten en een deel van de verzekerden met een technische eindleeftijd Een deel van de verzekerden met een technische eindleeftijd heeft wel een aanbod gehad om de technische eindleeftijd te verhogen met dezelfde stijging als de AOW-leeftijd. In totaal hebben 172.000 verzekerden een aanbod gehad (bron CVS).

Onbekend is hoeveel verzekerden gebruik hebben gemaakt van het aanbod. De indruk bestaat dat het om een laag percentage gaat. Volgens verzekeraars hebben de meeste verzekerden het aanbod niet geaccepteerd omdat het te duur was of omdat ze kozen voor een andere oplossing. Voor verzekerden die al dicht tegen hun pensioen aanzaten zou de premiestijging aanzienlijk zijn. Voor verzekerden die nog ver van hun pensioen afzaten is het vermoedelijk voordeliger om te sparen om het gat te dichten. Het gaat om een beperkte periode die overbrugd moet worden, terwijl er voor deze groep nog veel tijd is om te sparen.

Van degenen met een AOW-hiaat hebben de meesten een AOW-hiaat van meer dan twee jaar

Ongeveer 20 procent van degenen die een AOW-hiaat hebben is 60 jaar of ouder in 2017. Zij hebben een onverzekerde periode van één jaar en 4 maanden tot één jaar en 10 maanden. De overige 80 procent is jonger dan 60 jaar. Voor een groot deel van deze groep is de AOW-leeftijd

nog niet bekend. Vanaf 2024 is de AOW-leeftijd nog niet vastgesteld, maar gekoppeld aan de ontwikkeling van de levensverwachting. Naar verwachting loopt voor deze groep het AOW-hiaat op van twee jaar voor iemand die in 2017 59 jaar was tot waarschijnlijk 3,5 jaar voor iemand die in 2017 40 jaar was.

3.2 Private oplossingen

Nieuwe verzekerden voor wie de AOW-leeftijd bekend is kunnen een verzekering afsluiten tot de AOW-leeftijd. De meeste verzekeraars bieden de mogelijkheid aan een verzekering af te sluiten met een eindleeftijd van 68 jaar. Degenen die nog geen uitkering ontvangen kunnen de eindleeftijd van hun verzekering verlengen tot de voor hen geldende AOW-leeftijd, behalve degenen die minder dan vijf jaar van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn en een deel van degenen met een technische eindleeftijd.

Voor degenen die geboren zijn na 30 juni 1991 is de voorspelde AOW-leeftijd nog niet bekend. De prognose van de resterende levensverwachting op 65 jaar is nog niet bekend van deze groep. Private verzekeraars bieden geen polissen aan waarbij de eindleeftijd aansluit bij de dan geldende AOW-leeftijd. Omdat de AOW-leeftijd voor deze groep nog niet bekend is zou de premie moeten worden verhoogd met een risico-opslag. De verzekerde is dan duurder uit, terwijl de AOW-leeftijd ook lager uit kan komen dan verwacht. Verzekeraars verwachten dat hier geen markt voor is. Voor verzekerden is het veel goedkoper om voor dit potentiele gat te sparen. Dit is ook goed mogelijk, omdat het ver in de toekomst ligt. Ook kunnen zij zodra de AOW-leeftijd bekend is de eindleeftijd verhogen.

Voor degenen die nu al een uitkering ontvangen is er geen private oplossing mogelijk. Wanneer zij vermogen hebben, pensioen hebben opgebouwd of een partner met inkomen hebben dan kunnen zij mogelijk de onverzekerde periode overbruggen. Degenen die pensioen hebben opgebouwd kunnen een deel van het pensioen eerder opnemen, in ruil voor een lager pensioen na AOW-leeftijd. Jongeren kunnen mogelijk nog sparen van hun uitkering om het AOW-hiaat te dichten. Hoeveel zelfstandigen op deze manier het AOW-hiaat kunnen overbruggen is niet bekend.

3.3 Publieke oplossingen

Alle burgers worden geconfronteerd met de verhoging van de AOW-leeftijd. Doordat de verhoging stapsgewijs wordt doorgevoerd kunnen burgers zich voorbereiden op de hogere AOW-leeftijd. De overheid heeft voor mensen die al een uitkering hebben (bv een VUT-uitkering of vergelijkbare uitkering), en die zich daarom niet meer kunnen voorbereiden op de hogere AOW-leeftijd, de tijdelijke regeling overbruggingsuitkering AOW (OBR) ingevoerd. Ook mensen met een private arbeidsongeschiktheidsverzekering vallen onder de doelgroep. De VUT-uitkering of private arbeidsongeschiktheidsuitkering dient uiterlijk 1 januari 2013 te zijn ingegaan. De OBR biedt een uitkering op minimumniveau voor verzekerden met een verzekerd bedrag onder twee (alleenstaanden) of drie (paren) keer het minimumloon en een (gezamenlijke) vermogen onder de vrijstellingsgrens van box 3. Het eigen huis en pensioenvermogen tellen niet mee. De overbruggingsuitkering vult het inkomen aan tot minimumniveau. Inkomen uit aanvullend pensioen wordt van de uitkering afgetrokken. De regeling wordt uitgevoerd door de SVB. Het gaat om een tijdelijke regeling die afloopt

op 31 december 2022. De overbruggingsreling voor het AOW-hiaat zal voor het overgrote deel van degenen die nu al een private arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen geen oplossing zijn. Alleen degenen die eind 2017 60 jaar of ouder waren kunnen in beginsel een beroep doen op de overbruggingsregeling. Die loopt immers af op 31 december 2022. Het gaat om ongeveer 20 procent van het aantal mensen met een AOW-hiaat. Het overgrote deel van degenen met een AOW-hiaat kunnen hier dus geen beroep meer op doen. Voor degenen die oud genoeg zijn om er een beroep op te doen is onduidelijk in hoeverre de overbruggingsuitkering een oplossing biedt. Verzekerden met een verzekerd bedrag of vermogen boven de grens hebben geen recht op een overbruggingsuitkering. Voor hen valt de gehele arbeidsongeschiktheidsuitkering weg. Het is de vraag of zij op zo korte termijn voldoende hebben kunnen sparen om dit onvoorziene gat te dichten.

De in het pensioenakkoord afgesproken verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen is een oplossing voor verzekerden die nog geen uitkering ontvangen, er van uitgaande dat deze verzekering een uitkering biedt die doorloopt tot de AOW-leeftijd. Dit geldt ook wanneer het gaat om een verzekering met een dekking tot minimumniveau, omdat ook de AOW-uitkering op minimumniveau is.

3.4 Conclusie

Voor zelfstandigen die nog geen uitkering ontvangen zijn er oplossingen om een AOW-hiaat te vermijden of te dichten. Behalve degenen die nog vijf jaar verwijderd zijn van hun AOW-leeftijd en een deel van degenen met een technische eindleeftijd kunnen verzekerden een verzekering afsluiten met een eindleeftijd die overeenkomt met de AOW-leeftijd. Ook kunnen zelfstandigen die nog geen uitkering ontvangen het AOW-hiaat mogelijk nog dichten door te sparen. Voor diegenen die een uitkering ontvangen en geen aanspraak kunnen maken op de OBR zijn er geen mogelijkheden om het AOW-hiaat te vermijden of te dichten. De in het pensioenakkoord afgesproken verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen is op termijn een oplossing.

Eind 2017 waren er 8.100 verzekerden die te maken krijgen met een AOW-hiaat. Voor degenen die eind 2017 jonger waren dan 60 jaar en onvoldoende vermogen of ander inkomen hebben om het AOW-hiaat te overbruggen is er momenteel geen oplossing. Degenen die eind 2017 al 60 jaar of ouder waren kunnen in beginsel een beroep doen op de overbruggingsregeling. Deze biedt alleen een oplossing voor verzekerden met een verzekerd bedrag onder twee (alleenstaanden) of drie (paren) keer het minimumloon en vermogen onder de vrijstellingsgrens van box 3.

4 Technische eindleeftijd

Op dit moment hebben zelfstandigen met een zwaar beroep wel mogelijkheden om zich te verzekeren. Daarbij geldt wel dat er sprake is van een beperkte dekking of een relatief hoge premie. Een verplichte verzekering voor zelfstandigen kan in de toekomst ervoor zorgen dat zelfstandigen met een zwaar beroep tegen een betaalbare premie tot AOW-leeftijd verzekerd zijn. De mate waarin is echter wel afhankelijk van de vormgeving van de verzekering.

Zelfstandigen met een zwaar beroep kunnen zich verzekeren voor arbeidsongeschiktheid, maar daarbij wordt de dekking vaak beperkt om de premie betaalbaar te houden. Bij veel verzekeraars kunnen mensen met een zwaar beroep zich verzekeren tot een maximale eindleeftijd van 60 jaar. De meeste verzekeraars hanteren vijf beroepsklassen, waarbij klasse 1 de lichtste beroepen zijn en beroepsklasse 5 de zwaarste beroepen. De maximale eindleeftijd van 60 jaar geldt veelal voor beroepsklassen 4 en 5. Veel private verzekeraars hebben de technische eindleeftijd van zware beroepen verhoogd van 55 naar 58 en van 60 naar 63, om zo in te spelen op de verhoging van de AOW-leeftijd.

In dit hoofdstuk worden verschillende aanbieders van arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor zelfstandigen naast elkaar gezet. Hierbij wordt naast het aanbod van grote verzekeraars gekeken naar alternatieve verzekeringsvormen, zoals broodfondsen.

4.1 Private verzekeringsopties

Er zijn momenteel verschillende mogelijkheden voor zelfstandigen met een zwaar beroep om zich te verzekeren voor arbeidsongeschiktheid tot een hogere eindleeftijd dan 60 jaar. Daarnaast bieden verzekeraars voor specifieke zware beroepen een verzekering aan tot of nabij de AOW-leeftijd. Deze verzekeringen gaan vaak gepaard met een relatief hoge premie, een beperkte dekking of specifieke voorwaarden, zoals gangbare arbeid en inzet op re-integratie.

Voor ouderen met een zwaar beroep kan een schenkkring (zoals een broodfonds) ook een gedeeltelijke oplossing bieden. Er geldt namelijk geen technische eindleeftijd voor zware beroepen en er zijn geen leeftijdseisen voor acceptatie, zie Box 4.1. Meer dan 23.000 zelfstandigen zijn momenteel aangesloten bij een broodfonds.[3]

[3] De Broodfondsenmakers faciliteren roodfondsen met de administratie. Zij faciliteren momenteel 500 broodfondsen met 23.000 deelnemers.

Box 4.1 Schenkkringen (waaronder broodfondsen)

Een schenkkring is gebaseerd op het schenkingsprincipe. Wanneer een persoon uit de kring arbeidsongeschikt raakt, wordt de uitkering betaald door schenkingen van de andere deelnemers. Elke deelnemer betaalt het uitkeringsbedrag gedeeld door het aantal deelnemers van die desbetreffende schenkingskring. Het bedrag dat de deelnemer 'schenkt' aan een zieke deelnemer is belastingvrij (tot het maximum dat de Belastingdienst stelt). De duur van de uitkering varieert van één tot vijf jaar. De eigen risicoperiode is vaak één tot twee maanden.

De schenkingskring bestaat veelal uit een groep van rond de 50 ondernemers. Zij zetten geld opzij op hun eigen schenkkringrekening. De inleg van een deelnemer is afhankelijk van het verzekerde uitkeringsbedrag. De inleg blijft van de deelnemer: indien een deelnemer uit het fonds wil stappen, wordt het bedrag na aftrek van verplichtingen weer teruggestort naar de eigenaar.

Bij schenkkringen mag iedereen deelnemen zonder dat hier een leeftijdseis of beroepseis aan te pas komt. Voor alle fondsen geldt wel de voorwaarde dat een deelnemer een bepaald inkomen moet generen uit zijn of haar onderneming en dit kunnen afdragen aan het fonds.

Bron: interview met Broodfondsenmakers

Zoals hierboven beschreven hebben de verzekeringsopties voor zware beroepen met een eindleeftijd die loopt tot de AOW-leeftijd enige beperkingen. Hieronder staat het aanbod van private verzekeraars en schenkkringen beschreven uitgesplitst naar beperking van de verzekering.

Beperking oorzaak arbeidsongeschiktheid

De technische eindleeftijd van 60 jaar geldt meestal voor alle oorzaken van arbeidsongeschiktheid, zowel beroepsgerelateerde als niet beroepsgerelateerde arbeidsongeschiktheid. Sommige verzekeringen hebben alleen een technische eindleeftijd voor arbeidsongeschiktheid die na het 40ste jaar is ontstaan. Arbeidsongeschiktheid die is ontstaan voor die leeftijd kan worden verzekerd tot een eindleeftijd die aansluit bij de AOW-leeftijd. Het idee daarachter is dat arbeidsongeschiktheid die ontstaan is voor het 40ste jaar niet veroorzaakt wordt door slijtage als gevolg van het zware beroep. Uitval door beroepsgerelateerde slijtage wordt door verzekeraars niet als risico gezien, maar als iets dat bij bepaalde beroepen vrijwel zeker optreedt.

Beperking arbeidsongeschiktheidscriterium

Klaverblad Verzekeringen biedt verzekeringen aan met een eindleeftijd van 67 jaar voor veel van de beroepen uit beroepsklasse 4 (zware beroepen) zoals timmermannen, aannemers, cv-installateurs. In de meeste gevallen wordt er een verzekering aangevraagd waarbij sprake is van beroepsarbeidsongeschiktheid (Royaal Plus AOV). Deze polissen hebben voor zelfstandigen met een zwaar beroep een relatief hoge premie. Daarnaast kent Klaverblad de Royaal AOV waarbij de uitkering in de eerste drie jaar gebaseerd wordt op beroepsarbeidsongeschiktheid. Het re-integratietraject is gericht op passend werk binnen of buiten het eigen bedrijf. Zodra re-integratie geslaagd is en op z'n vroegst vanaf het vierde jaar wordt de uitkering gebaseerd op het gemiddelde van het arbeidsongeschiktheidspercentage voor het oude en het arbeidsongeschiktheidspercentage voor het nieuwe beroep. Dus als bijvoorbeeld het arbeidsongeschiktheidspercentage voor het oude beroep 100 procent is (volledig arbeidsongeschikt) en voor het nieuwe beroep 0 procent (volledig arbeidsgeschikt), dan gaat de uitkering vanaf het vierde jaar omlaag naar de helft van de verzekerde som (ongeacht het inkomen in het nieuwe beroep). Deze variant is er niet specifiek voor zware beroepen, maar is voor alle klanten beschikbaar. Volgens Klaverblad is het niet zo dat zware beroepen hier relatief vaker gebruik van maken. Door de beperktere dekking van de Royaal AOV is de premie voor deze variant lager dan als er, ook na het derde jaar, sprake is van een beroepsarbeidsongeschiktheidsdekking (Royaal Plus AOV).

Beperkte uitkeringsduur

Broodfondsen zijn gefundeerd op sociale controle en cohesie, waarbij toelating en besluit tot uitkering wordt geregeld door de leden zelf. Er komt geen keuringsarts aan te pas en er is geen ondersteuning bij re-integratie. Bij een uitgekeerd bedrag van € 24.000 per jaar hoort een maandelijkse inleg van 100 euro[4]. Voor zelfstandigen met een zwaar beroep is dit dus een mogelijkheid om (gedeeltelijk) een voorziening te treffen voor arbeidsongeschiktheid. Broodfondsen bieden echter enkel een beperkte uitkeringsperiode van één tot twee jaar. Indien iemand op jonge leeftijd en/of langdurig arbeidsongeschikt raakt, bieden broodfondsen geen oplossing. Voor het probleem met de technische eindleeftijd bieden broodfondsen met een uitkeringsduur van twee jaar alleen een oplossing als de zelfstandige twee jaar voor de AOW-leeftijd ziek wordt. Daarnaast is een broodfonds een voorziening en geen verzekering. Indien een groot aandeel van de schenkingskring arbeidsongeschikt raakt, kan dit ertoe leiden dat er niet genoeg dekking is om alle arbeidsongeschikten het afgesproken uitgekeerde bedrag uit te keren. Broodfondsmakers bieden de mogelijkheid om zich aan te sluiten bij de Broodfondsalliantie. Wanneer een broodfonds in de financiële problemen komt, zullen andere broodfondsen financiële hulp bieden. Door risicospreiding over een groot aantal broodfondsen is het risico dat broodfondsen niet meer kunnen uitkeren beter afgedekt.

De vereniging Zelfstandigen Bouw biedt sinds april 2019 AOV Bouw aan. Dit is een schenkkring met schenkingsgroepen van rond de 400 deelnemers. Doordat het aantal deelnemers per groep groot is, is toelating en uitkering niet meer gebaseerd op sociale cohesie en vertrouwen, maar wordt toelating geregeld door de organisatie en recht op een uitkering bepaald door een arts. Er worden varianten aangeboden met een uitkeringsperiode van twee jaar of vijf jaar. De langere uitkering is mogelijk doordat de schenkingsgroep groter is. De inleg voor de twee varianten vereisen respectievelijk een inleg van € 150 en € 350 per maand bij een uitkeringsbedrag van € 24.000 netto per jaar.[5]

Het Tulpenfonds (onderdeel van de Acture Groep) biedt verzekeringen aan voor beroepen tot en met beroepsklasse vier en een eindleeftijd die gelijk is aan de AOW-leeftijd. In principe zijn er geen toelatingscriteria wat betreft inkomen en beroep. Enkel hele zware beroepen uit beroepsklasse vijf zijn op dit moment uitgesloten van de verzekering. Het is de bedoeling van het Tulpenfonds deze groep in de toekomst wel toe te laten. De uitkeringsperiode bedraagt zeven jaar, waarvan het eerste jaar bestaat uit beroepsarbeid en de overige zes jaar bestaan uit gangbare arbeid. Bij dit product wordt veel ingezet op re-integratie. Het verzekerd bedrag bedraagt in alle gevallen ongeveer € 22.000 per jaar[6]. De premie bedraagt € 50 per maand voor zelfstandigen met een laag risico op arbeidsongeschiktheid (beroepsklasse 1) oplopend tot € 200 er maand voor zelfstandigen met een hoog risico op arbeidsongeschiktheid (beroepsklasse 4).

Verzekering gebaseerd op preventie en re-integratie

De *Langer mee AOV* van verzekeraar De Amersfoortse kan worden afgesloten met een eindleeftijd van 67 jaar en drie maanden. De verzekering zet actief in op preventie van arbeidsongeschiktheid. Vanaf de ingangsdatum van de verzekering heeft de ondernemer minimaal iedere drie jaar een gesprek met een arbeidsdeskundige. De Amersfoortse onderzoekt hoe het gaat met de ondernemer

4 https://www.broodfonds.nl/over_ons/de_broodfondsmakers
5 https://zelfstandigenbouw.nl/aov-bouw
6 https://tulpenfonds.nl

en het bedrijf. De arbeidsdeskundige kan helpen om op tijd dreigende arbeidsongeschiktheid te herkennen en dit te voorkomen. Als arbeidsongeschiktheid dreigt dan kijkt de ondernemer met de arbeidsdeskundige of arbeidsongeschiktheid kan worden voorkomen door bijvoorbeeld vroegtijdig naar een specialist te gaan, of werkzaamheden anders uit te voeren. Als door (dreigende) arbeidsongeschiktheid het bedrijf niet kan worden voortgezet, dan wordt er gekeken of bijvoorbeeld omscholing mogelijk is of dat er een andere oplossing moet worden gekozen. Als de ondernemer (tijdelijk) arbeidsongeschikt wordt ontvangt deze een uitkering die langzaam wordt afgebouwd en maximaal 5 jaar doorloopt. In deze periode wordt gewerkt aan re-integratie. Indien na vijf jaar blijkt dat de ondernemer niet langer het minimumloon kan verdienen met algemeen geaccepteerd werk (gangbare arbeid) in Nederland, dan krijgt de verzekerde 75 procent van het verzekerde bedrag tot 67 jaar en drie maanden.

Ook de verzekering van het Tulpenfonds is gebaseerd op een sterke inzet op re-integratie en gangbare arbeid als arbeidsongeschiktheidscriterium. Het Tulpenfonds biedt direct na ziekmelding professionele ondersteuning. De situatie wordt na een half jaar en daarna jaarlijks door een keuringsarts en arbeidsdeskundige bekeken. Na een jaar wordt het uitkeringspercentage niet meer gebaseerd op geschiktheid voor het eigen beroep, maar op gangbare arbeid. Zodra een verzekerde met gangbare arbeid meer dan het minimumloon kan verdienen stopt de uitkering.

Private vangnetpolis
Startende zelfstandigen die om medische redenen niet geaccepteerd worden voor een AOV kunnen gebruik maken van de vangnetpolis van private verzekeraars. Dit is een polis met een beperkte dekking. Verzekeraars accepteren deze zelfstandigen voor deze verzekering zonder medische beoordeling. Er geldt dan dus een acceptatieplicht voor verzekeraars. Startende zelfstandigen kunnen deze verzekering aanvragen binnen 15 maanden na de start als zelfstandig ondernemer. De vangnetpolis staat niet open voor zelfstandigen die niet geaccepteerd worden omdat zij een zwaar beroep uitoefenen. Een zelfstandige met een zwaar beroep die om medische redenen geen aanbod ontvangt kan wel in het vangnet terecht. Wanneer de private vangnetregeling ook opengesteld zou worden voor zware beroepen, dan leidt dat tot hogere verzekeringspremies voor degenen die geen zwaar beroep hebben. De verzekeringsgraad zal daardoor naar verwachting afnemen.

4.2 Publieke verzekeringsopties

Oplossing via het UWV
De motie die de Tweede Kamer heeft aangenomen verzoekt de regering om te onderzoeken of er een oplossing mogelijk is voor de groep met een zwaar beroep door “bijvoorbeeld via het UWV zelfstandigen de mogelijkheid te geven zichzelf te verzekeren indien dit niet via private verzekeraars mogelijk is.”

Momenteel kunnen zelfstandigen zich alleen vrijwillig verzekeren via UWV als zij voorheen als werknemer verplicht verzekerd zijn geweest en zich binnen 13 weken na beëindiging van de verplichte verzekering aanmelden bij UWV. De vrijwillige verzekering is bedoeld voor startende zelfstandigen die vanuit een dienstbetrekking of naast een dienstbetrekking werkzaamheden als zelfstandige gaan verrichten. Zelfstandigen kunnen zich verzekeren voor de eerste twee jaar (Ziekte-

wet) en voor de periode vanaf twee jaar tot de AOW-leeftijd (WIA). Het arbeidsongeschiktheidscriterium gaat uit van het (niet) kunnen verrichten van gangbare arbeid. Een uitkering bestaat uit maximaal 70% van het verzekerde bedrag. De wachttijd voor de ZW-uitkering is twee dagen. Bij een verzekerd inkomen van € 50.000 per jaar (uitkering € 35.000 per jaar) bedraagt de ZW premie € 345 per maand en de WIA premie € 302 per maand.[7] Bij een verzekerd inkomen van € 31.000 per jaar (uitkering € 22.000 per jaar) bedraagt de ZW-premie € 215 per maand en de WIA-premie € 189 per maand. In 2018 waren er 14.800 zelfstandigen vrijwillig verzekerd voor de WIA. De totale uitkeringslasten bedroegen in 2018 € 37 miljoen en de premie-inkomsten € 30 miljoen. De premies zijn niet dus niet kostendekkend: € 7 miljoen wordt betaald uit het Arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof).

Om zelfstandigen met een zwaar beroep de mogelijkheid te geven zich te verzekering via het UWV zou de vrijwillige verzekering van UWV kunnen worden opengesteld voor alle zelfstandigen die die geen verzekering tot AOW-leeftijd kunnen afsluiten op de private markt vanwege de zwaarte van hun beroep. Daarbij zijn er twee verzekeringsopties. De eerste is een verzekering voor een uitkering vanaf de ingangsdatum van de verzekering tot AOW-leeftijd. Een tweede mogelijkheid is het afsluiten van de verzekering voor een uitkering vanaf de technische eindleeftijd tot de AOW-leeftijd. Deze verzekering zou dan alleen open staan voor zelfstandigen die een private arbeidsongeschiktheidsverzekering hebben afgesloten met een technische eindleeftijd.

De eerste mogelijkheid (openstellen van de vrijwillige verzekering voor zelfstandigen die in de private markt geen verzekering tot AOW-leeftijd kunnen sluiten) vergroot het risico dat vooral zelfstandigen die ziek of arbeidsongeschikt zijn dan wel dreigen te worden zich gaan verzekeren. In de huidige vrijwillige verzekering wordt dit voorkomen door de korte aanmeldtermijn van 13 weken na beëindigen van het dienstverband. Wachten tot het risico te groot is geworden is dan geen optie. Een risico is ook dat er oneigenlijke concurrentie gaat plaatsvinden met private verzekeraars. Doordat de vrijwillige verzekering gebaseerd is op risicosolidariteit zal de premie voor zelfstandigen met een zwaar beroep lager zijn dan in de private markt. Verzekerden met een zwaar beroep zullen daarom naar verwachting een voorkeur hebben voor de vrijwillige verzekering van UWV in plaats van een private verzekering. Deze risico's leiden ertoe dat de premie voor de vrijwillige verzekering zal oplopen of de bijdrage vanuit het Aof zal toenemen.

De tweede mogelijkheid (openstellen van de vrijwillige verzekering voor zelfstandigen die in de private markt een verzekering tot de technische eindleeftijd hebben afgesloten, waarbij de vrijwillige verzekering de periode vanaf de technische eindleeftijd tot de AOW-leeftijd dekt) is minder marktverstorend omdat veel verzekeraars geen dekking bieden na de technische eindleeftijd. Het risico dat zelfstandigen wachten tot het risico hoog is geworden is ook minder, omdat de vrijwillige verzekering alleen openstaat voor zelfstandigen die een private arbeidsongeschiktheidsverzekering hebben afgesloten. Deze mogelijkheid lijkt ook beter aan te sluiten bij het probleem dat moet worden opgelost. Een risico bij de tweede mogelijkheid is dat initiatieven van verzekeraars om zelfstandigen met een zwaar beroep toch te bedienen, bijvoorbeeld door in te zetten op preventie en re-integratie, niet meer lonend zijn. Voor UWV zal het lastig, zo niet onmogelijk, zijn om verzekerden te re-integreren die pas vanaf vijf jaar voor hun AOW-leeftijd instromen in de uitkering.

7 https://www.uwv.nl/particulieren/rekenhulpen/verzekering-van-uwv/index.aspx

Eind 2017 waren er 130.400 privaat verzekerde zelfstandigen met een eindleeftijd lager dan 65 jaar (zie Figuur 3.1). Onbekend is de verdeling tussen enerzijds verzekerden die zelf een lagere eindleeftijd hebben gekozen en anderzijds verzekerden die vanwege een zwaar beroep geen hogere eindleeftijd konden kiezen. Ook is onbekend in hoeverre zelfstandigen met een zwaar beroep helemaal geen verzekering hebben afgesloten vanwege de technische eindleeftijd. Het beroep op de vrijwillige verzekering bij de verschillende opties, en de daarmee gepaard gaande kosten, is daarom moeilijk te becijferen. Doordat de groep die erbij komt waarschijnlijk een hoger arbeidsongeschiktheidsrisico heeft zullen de gemiddelde uitkeringslasten per persoon stijgen. Als de verzekering beperkt wordt tot alleen de periode vanaf de technische eindleeftijd tot de AOW-leeftijd dan zullen de lasten beperkter stijgen dan wanneer de vrijwillige verzekering de gehele periode vanaf ingangsdatum van de verzekering dekt.

Verplichte verzekering arbeidsongeschiktheid zelfstandigen

In het pensioenakkoord is een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen afgesproken. De polisvoorwaarden voor deze verzekering moeten nog worden vastgesteld. De vraag is onder welke voorwaarden een verplichte verzekering een oplossing biedt voor de technische eindleeftijd voor zware beroepen.

Risicosolidariteit

Als er wordt gekozen om de premies afhankelijk te maken van het risico op arbeidsongeschiktheid zullen zelfstandigen met zware beroepen, net als in de huidige situatie, relatief hoge premies gaan betalen. Zij zijn wel verzekerd tot de AOW-leeftijd maar betalen daar een hoge prijs voor. Als wordt gekozen voor gehele of gedeeltelijk risicosolidariteit blijven de premies voor een verzekering tot AOW-leeftijd betaalbaar voor zelfstandigen met een zwaar beroep. Als wordt gekozen voor een opt-out mogelijkheid, waarbij zelfstandigen uit de publieke verzekering kunnen stappen als ze zich privaat verzekeren, dan kan dat de risicosolidariteit ondergraven. Dat komt doordat bij een opt-out mogelijkheid averechtste selectie kan plaatsvinden: zelfstandigen met een laag risico stappen uit de publieke verzekering stappen en zelfstandigen met een hoog risico blijven in de publieke verzekering. Of en in welke mate dit risico zich voordoet is afhankelijk van de vormgeving van de opt-out mogelijkheid.

Inkomenssolidariteit

Er kan gekozen worden voor premies die afhankelijk zijn van het inkomen, of premies die niet afhankelijk zijn van het inkomen. Het maakt het voor het oplossen van het probleem met de technische eindleeftijd niet uit of gekozen wordt voor een inkomensafhankelijke premie of niet.[8]

Uitkeringsniveau

Als wordt gekozen voor een verplichte verzekering op minimumniveau dan hebben alle zelfstandigen een basisuitkering bij arbeidsongeschiktheid tot de AOW-leeftijd. Echter, zelfstandigen met een zwaar beroep die zich aanvullend willen verzekeren, worden nog steeds geconfronteerd met een technische eindleeftijd.

[8] De vorige verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering, de WAZ, kende een inkomensafhankelijke premie voor een uitkeringshoogte die voor iedereen gelijk was. De financiering van de WAZ een franchise kende waardoor alleen degenen boven de franchise premie betaalden. Voor de hogere inkomens was daardoor de premie veel hoger dan zij bij een private verzekeraar zouden betalen. Dit heeft het draagvlak voor de WAZ verminderd (De Jong et al. 2009).

Private of publieke uitvoering
Als gekozen wordt voor risicosolidariteit dan zal bij keuze voor een private verzekering naar verwachting een risicovereveningssysteem moeten worden opgetuigd, om verzekeraars met veel verzekerden met een hoog arbeidsongeschiktheidsrisico te compenseren. Anders kunnen verzekeraars met veel verzekerden met een zwaar beroep niet concurreren met andere verzekeraars en zullen zij zelfstandigen met en zwaar beroep mijden.

Conclusie
Een verplichte verzekering op minimumniveau lost het probleem met de technische eindleeftijd op voor degenen die geen aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekering boven minimumniveau nodig hebben. Zij ontvangen een toereikende uitkering tot AOW-leeftijd. Voor degenen die wel een aanvullende verzekering nodig hebben lost een verplichte verzekering op minimumniveau het probleem gedeeltelijk op. Als gekozen wordt voor een verplichte verzekering zonder risicosolidariteit zal de premie voor mensen met een zwaar beroep hoog blijven. Als wordt gekozen voor een opt-out mogelijkheid dan bestaat er een risico dat de premies voor degenen met een zwaar beroep alsnog hoog worden. Of en in welke mate dit risico zich voordoet is afhankelijk van de vormgeving van de opt-out mogelijkheid.

4.3 Conclusie

Een deel van de zelfstandigen met een zwaar beroep heeft de mogelijkheid om zich bij private verzekeraars tot de AOW-leeftijd te verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid. Deze verzekeringen hebben een beperkte dekking, zijn relatief duur of zetten in op re-integratie in een andere beroep. Zelfstandigen met de zwaarste beroepen, vaak gedefinieerd als beroepsklasse vijf, hebben weinig tot geen mogelijkheden om zich te verzekeren tot de AOW-leeftijd. Zelfstandigen met een zwaar beroep kunnen zich ongeacht de zwaarte van het beroep en de leeftijd aansluiten bij een schenkkring. Schenkkringen bieden echter maar een beperkte uitkeringsduur aan, waardoor zelfstandigen die vroegtijdig en/of langdurig arbeidsongeschikt raken alsnog in de problemen komen. Openstellen van de vrijwillige verzekering van UWV voor zelfstandigen die in de private markt een verzekering tot de technische eindleeftijd hebben afgesloten, waarbij de vrijwillige verzekering de periode vanaf de technische eindleeftijd tot de AOW-leeftijd dekt, kan een oplossing bieden voor zelfstandigen met een zwaar beroep. Een verplichte publieke arbeidsongeschiktheidsverzekering kan het probleem oplossen voor zelfstandigen die te maken krijgen met een technische eindleeftijd. De mate waarin is echter wel afhankelijk van de wijze waarop deze verplichte verzekering wordt ingericht.

Literatuur

Berkhout, E., & Euwals, R. (2016). Zelfstandigen en arbeidsongeschiktheid. *Policy Brief*, *281*.

CBS (2017). https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/28/20-procent-zzp-ers-verzekerd-voor-arbeidsongeschiktheid

De Jong, P., Meyenfeldt, L von & Tsiachristas, A. (2009). Evaluatie einde WAZ. Den Haag: APE

Lautenbach, H., Torre, W., De Vroome, E. M. M., Janssen, B. J. M., Wouters, B., & Van den Bossche, S. N. J. (2017). Zelfstandigen Enquête Arbeid 2017: methodologie en globale resultaten. Den Haag/Leiden: CBS/TNO

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl